Bünyatzadə Şələ19

MÜASİR İNGİLİS DİLİNDƏ SÖZÜN MƏNASI VƏ ÇOXMƏNALILIQ

Söz mənasını leksikologiyanın semasiologiya adlı bölməsi yrənir. Sözün müxtəlif xüsusiyyətləri arasında ən önəmlisi mənadır. Mənanın təbiəti ilə bağlı müxtəlif nəzəriyyələr mövcuddur. Adətən məna müəyyən bir dil sistemi vasitəsilə anlayışın (və ya başqa sözlə desək, konsepsiyanın) reallaşması kimi müəyyən edilir. Adətən deyirlər ki, söz əşyaları, keyfiyyətləri, hərəkətləri, hadisələri ifadə edir və ya müvafiq anlayışları ifadə edir. Referent (sözlə işarələnən obyekt və s.), anlayış (anlayış, düşüncə) və söz (simvol, səs-forma) arasındakı mürəkkəb münasibətlər ənənəvi olaraq aşağıdakı üçbucaqla təmsil olunur:

Nöqtəli xətt sözlə istinad arasında birbaşa əlaqənin olmadığını, yalnız anlayış vasitəsilə qurulduğunu göstərir.

Sözün mənası adətən məna növləri kimi təsvir edilən müxtəlif komponentlərdən ibarətdir. Mənanın iki əsas növü qrammatik və leksik mənalardır.

Qrammatik məna sözləri nitq hissələrinə birləşdirir. Gedir,dayanır, əsər kimi sözlər müxtəlif leksik mənalara malikdir, lakin ümumi qrammatik məna ilə birləşir: onlar öz qrammatik kateqoriyalarının ifadə olunduğu ümumi formalar sistemi ilə səciyyələnir.

Leksik məna hər bir söz üçün fərdi olur: qrammatik cəhətdən eyni sözlərin bir və eyni sözün bütün formaları üçün ümumi olan fərdi leksik mənaları (müq.: getdi, öpdü, baxdı) var. Get, getdi, gedir - bütün bu formalar hərəkət prosesini ifadə edir.

Leksik məna iki komponentdən ibarətdir: denotasiya və konnotasiya.

Denotasiya komponenti hər bir sözdə mövcuddur və ünsiyyəti mümkün edir. Sözün konseptual məzmununu ifadə edir, sözün nəyə aid olduğunu göstərir.

Konnotasiya komponenti sözün müxtəlif növ ola bilən əlavə mənalarını ifadə edir: üslubi, qiymətləndirici və emosional və s.

Qiymətləndirici konnotasiya sözün işarə etdiyi obyekt və ya hadisəyə müsbət və ya mənfi münasibət bildirir. Rasional və emosional ola bilər. Sonuncu halda biz emotiv-qiymətləndirici konnotasiyadan danışırıq. Məsələn, beyin (“ağıllı adam”) sözləri müsbət kimi qiymətləndirilir, brock (“alçaq”) sözü isə mənfi məna daşıyır. bax. həmçinin: bədnam - qeyd olunan

Sözün emosional və ya emosional konnotasiyası onun duyğuları oyatmaq və ifadə etmək qabiliyyətidir (ördək balası, sevgilim (kiçik emosional dəyər)).

Üslubi konnotasiya sözün üslub statusunu göstərir: neytral, kitabça, danışıq, jarqon və s.

Qeyd etmək lazımdır ki, konnotasiya söz mənasının məcburi tərkib hissəsi deyil. Bir çox sözlər, məsələn, vermək, götürmək, gəzmək, kitab, masa və s. birbaşa mənasında işlənən sözlər heç nəyi ifadə edir, lakin ifadə etmir.

Bütün sözlər motivli və motivsiz olaraq təsnif edilə bilər. Sözün struktur nümunəsi ilə mənası arasında birbaşa əlaqənin olduğu hallar var. Quruluş və məna arasındakı bu əlaqə morfoloji motivasiya adlanır. Bütün bir morfemli sözlər motivsizdir. Tərkibində törəmə morfemlər olan sözlər motivlidir. Beləliklə, məsələn, lider sözü morfoloji motivlidir: onun morfoloji quruluşu "aparıcı" + "hərəkətin icraçısı" fikrini təklif edir. Motivasiya dərəcəsi fərqli ola bilər: mərcanı sözü qismən motivlidir, çünki cran morfemində leksik məna yoxdur.

Sözün birbaşa mənası ilə məcazi mənaları arasında əlaqə semantik motivasiya adlanır. Sözün müxtəlif mənalarının birgə mövcudluğuna əsaslanır. Zəncir sözünün mənasını ("bir sıra adətən metal halqalar və ya üzüklər") bilməklə, zəncir mağazası, zəncir oteli, zəncir siqareti və s. kimi vahidlərin mənasını təxmin etmək olar. Belə hallarda biz sözün mərkəzi mənasının metaforik genişlənməsi ilə məşğul oluruq.

Xalq etimologiyası anlayışı da var ki, sözün mənşəyinin, motivinin yanlış təfsir edildiyi hallara aid edilir. Beləliklə, latın sözü olan qulançar (qulançar) sərçə otu (qulançar) çevrilmişdir; rus dilində təhsilsiz insanların nitqindəki poliklinika sözləri yarımklinikaya, pencək - spinjaka və s.

İngilis sözlərinin əksəriyyətinin birdən çox mənası var, buna görə də onlar polisemantikdir. Ən çox istifadə olunan sözlər ən çox məna daşıyır: do, get, see və s. Sözün müxtəlif mənaları sözün leksiko-semantik variantlarını (LSV) təmsil edir və onun semantik strukturunu təşkil edir. Sözün semantik quruluşundakı mənalardan biri ilkin, digərləri ikinci dərəcəlidir. Məsələn, masa sözü ilkin “mebel parçası” və bir sıra ikinci dərəcəli mənaları ifadə edir: “yemək tədarükü”, “yemək üçün yığılma aktı”, “süfrəyə yığılan bir qrup insan”, və s. Mənalar həm də birbaşa və məcazi, konkret və mücərrəd, mərkəzi və periferik, ümumi və xüsusi ola bilər.

Polisemantik sözün semantik quruluşunun təşkilinin iki əsas növü var: radial və zəncirli.

Radial polisemiya sözün bütün ikinci dərəcəli mənaları ilkin məna ilə əlaqəli olduqda və dünya sahəsinin mənaları kimi motivasiya edildikdə müşahidə olunur, məsələn, (“sahə” → “kosmos”, “sahə”, “döyüş meydanı”, depozit”, “fəaliyyət sahəsi”).

Zəncirvari polisemiyaya misal olaraq qaranlıq sözü göstərmək olar: "küləkdən qorunmayan" (qaranlıq yamac) → "soyuq, sərt" (tutqun külək) → " darıxdırıcı, kədərli, tutqun " (tutqun perspektivlər).

Bir qayda olaraq, polisemiyanın hər iki növü birləşdirilir: şüşə (“şüşə” → “şüşə qab” → “şüşə” → “tutum ölçüsü kimi şüşə”; “şüşə” → “istixana çərçivəsi” → “istixana”; “şüşə” → "güzgü"; "şüşə" → "linza" → "mikroskop").

Tarixi inkişaf zamanı söz mənaları müxtəlif dəyişikliklərə məruz qalır. Leksikologiya semantik dəyişikliklərin səbəblərini, semantik dəyişikliyin xarakterini və semantik dəyişmənin nəticələrini araşdırır.

Semantik dəyişikliyin səbəbləri ənənəvi olaraq tarixi, yaxud ekstralinqvistik və linqvistik olaraq bölünür.

---

19 BDU.Baş m.

Ekstralinqvistik səbəblər xalqın həyatında, sənayesində, mədəniyyətində, elmində söz mənasında dəyişikliklərə səbəb olan dəyişikliklərlə bağlıdır. Dəyirman sözünü misal göstərmək olar: ilk fabriklər yarananda onları ifadə edən başqa söz yox idi, ona görə də dəyirman sözü yeni məna işləyib – "toxuculuq fabriki", "polad dəyirmanı" və s. Digər misallar: yaramaz ("kəndli" → " əclaf " Tori " İrlandiyalı quldur" → "Tori partiyasının üzvü", lord "çörək saxlayan" → "ağa, sahib və s." və s.
Metaforalar iki fiziki obyekt arasındakı oxşarlığa (konkretdən konkret metafora) əsaslana bilər: mişar dişləri, stolun ayağı, qaz (səfeh qadın). Son nümunə zoosemiya fenomenini göstərir. Başqa bir metafora növü konkret olaraq mücərrəd metaforalara təqdim olunur: ümid şüası, şübhə kölgəsi.
Metaforalar müxtəlif oxşarlıq növləri üzərində qurulur: forma oxşarlığı (zəngin dili), funksiya (masanın ayağı), mövqe (səhifənin ayağı), hərəkət xarakteri (ilbiz (ləng adamın)), ölçülər (). köftə (qısa, çılpaq məxluqun)), dəyər (ucuz kir).
Məcazi köçürmə yolu ilə xüsusi adlar ümumi adlara çevrilə bilər: Appolo, Don Juan, Otello.
Tipli metaforalar zaman puldur, mübahisə müharibədir və s. struktur metafora adlanır: bir anlayış digəri baxımından strukturlaşdırılır.
Metonimiya. İki obyektin aşağıdakı münasibətlərinə əsaslanan müxtəlif metonimiya növləri var:
1) alət → agent: qələm ("yazıçı");
2) nəticə → səbəb: boz saç ("qocalıq");
3) simvol → simvollaşdırılmış şey ("monarxiya" tacı)
4) material → ondan hazırlanmış əşya (gümüş "pul"); rezin (N.B. prezervativ)
5) qab → içindəki şey (bir fincan içmək üçün);
6) yerin adı → qurum (Whitehall);
7) hərəkət → hərəkət obyekti (mənim sevgim);
8) keyfiyyət → keyfiyyətə malik olan şəxs (O, istedaddır).
Ümumi adlar üçün xüsusi adların istifadəsi də metonimiyanın bir növüdür: obyektləri ifadə etmək üçün çox vaxt ixtiraçıların adları və ya coğrafi adlar istifadə olunur. Volt (elektrik hərəkətverici qüvvənin vahidi) adını kəşf edən Alessandro Voltadan almışdır; sendviç qraf Sandviçə qayıdır, o, eşikağasına iki dilim çörək arasında dilimlənmiş dana əti ilə qonaq kart oyunçularına xidmət etməyi əmr etdi ki, oyun zamanı kartları ləkələmədən yeyə bilsinlər. Digər nümunələr bunlardır: Ford, Picasso, Wedgewood, Marocco, china, champaigne və s.
Semantik dəyişiklik sözün konnotasiya quruluşunun da dəyişməsi ilə nəticələnir. Sözlə işarələnən şey müəyyən müsbət və ya mənfi xüsusiyyətlər əldə edə bilər ki, bunlar söz mənasının əvvəlcə denotasiya, sonra konnotasiya komponentində əks olunur.
Semantik cəhətdən sözlər omonimlərə, sinonimlərə, antonimlərə qruplaşdırıla bilər.
Səs forması və yazılışı eyni olan, lakin mənaca fərqli olan sözlərə ənənəvi olaraq omonimlər deyilir. MnE tez-tez işlənən birhecalı sözlərin çoxluğuna görə omonimlərlə zəngindir.
Omonimlər bir neçə meyara görə təsnif edilir.
1. Eynilik dərəcəsinə görə omonimlərin üç növü fərqləndirilir: omonimlər xüsusi, omofonlar, omoqraflar və omoformlar.
Uyğun omonimlər tələffüz və yazılış baxımından eynidir, lakin mənaca fərqlidir: uyğunluq (uyğunluq) - uyğunluq (uyğunluq).
Homofonlar eyni səs forması olan, lakin yazılışı və mənaları fərqli olan sözlərdir: satış – yelkən.
Omoqraflar yazılış baxımından eyni, lakin səs və məna baxımından fərqli sözlərdir: qurğuşun - aparıcı (qurğuş).
Omoformalara mənaca fərqli, lakin bəzi formalarına görə eyni olan tellər aiddir: find (tapmanın keçmiş qeyri-müəyyənliyi) – find.
Bir ümumi mənbədən əmələ gələn, səs baxımından eyni olan, ümumi semantik komponentə malik olan və müxtəlif nitq hissələrinə aid olan omonimlər naxışlı omonimiya adlanan şeyi təmsil edir: məsələn, susmaq – susmaq.
2. Fərqləndirici məna növünə görə (fərqləndirici məna növünə görə) omonimlər aşağıdakılara bölünür:
a) leksik, eyni nitq hissəsinə mənsub, lakin leksik mənası ilə fərqlənən: möhür (möhür) - möhür (möhür);
b) leksik və qrammatik mənalarına görə müxtəlif olan leksiko-qrammatik: gül (gül) - gül (gül);
c) bir sözün qrammatik mənalarına görə fərqli formaları olan qrammatik: oğlanlar – oğlanlar – oğlanlar.
3. Professor Smirnitski omonimləri iki sinfə ayırır: tam və qismən omonimlər.
Tam omonimlər bütün formalarına görə eyni olan sözlərdir: bu tam omonimdir: bank (bank) - sahil (sahil (çaylar, göllər)).
Qismən omonimlər bəzi formalarına görə eyni olan sözlərdir (bu tip omonimiya müxtəlif leksiko-qrammatik siniflərə aid olan sözlərə xasdır): möhür (heyvan) – möhürləmək (möhkəm bağlamaq).
Semasiologiyada ən mübahisəli problemlərdən biri, xüsusən semantik divergensiya hallarında omonimiya və polisemiyanın ayrı-seçkiliyidir. Polisemiya və omonimiyanın fərqləndirilməsində üç əsas amil nəzərə alınır: LSV-lərin semantik yaxınlığı (bax. yaz (mövsüm; burulmuş metal parçası, suyun yerdən çıxdığı yer), onların törəmə qabiliyyəti (müq. dərin səsli, namizədin əleyhinə səslənən, felin Aktiv səsi) və yığcamlıq diapazonu.
Sinonimlər ənənəvi olaraq eyni nitq hissəsinin eyni və ya qismən eyni denotativ mənaları olan sözləri kimi müəyyən edilir: öldürmək-öldürmək-tullantı. Geniş məna kəsb edən, üslubi cəhətdən neytral, semantik cəhətdən sadə olan söz çoxluğun dominant sinonimidir. Polisemantik söz bir neçə sinonimik dəstəyə daxil ola bilər.
Sinonimlər müxtəlif əsaslara görə təsnif edilir.

Ekvivalentlik dərəcəsinə görə sinonimlər tam (mütləq) və qismən (nisbi) bölünür. Mütləq sinonimlər nadirdir və əsasən terminlərlə təmsil olunur: semasiologiya – semantika, skarlatina – skarlatina.
Sinonimlərin əksəriyyəti semantik və ya ideoqrafikdir: onların mənasında müəyyən fərq var ki, bu da ifadə olunan anlayışda və ya duyğudadır. İdeoqrafik sinonimlər mənaca çox yaxın ola bilər (lakin tamamilə bir-birini əvəz edə bilməz) (parıldamaq (sevinclə) parıldamaq, parıldamaq - parıldamaq (hirslə) parıldamaq, parıldamaq) və ya mənaca əhəmiyyətli dərəcədə fərqli ola bilər (səyahət - səyahət - səfər). Onlar tez-tez ifadə olunan keyfiyyətin dərəcəsi (istək, arzu, həsrət) və ya qiymətləndirici konnotasiyaları (sevgi, sədaqətli - doting) ilə fərqlənirlər.
Evfemizmlər qədim tabulara qayıdır: Tanrı sözü, məsələn, ünsürlərdə fonetik cəhətdən oxşar yaxşılıq və tanrı ilə əvəz olunur. Sivil cəmiyyətdə qeyd olunmayan ideyalar və ya hadisələr adətən evfemik əvəzedicilərlə ifadə edilir, lakin əvəzedici ümumi məlum olan kimi onun evfemik qüvvəsi yox olur və yeni sinonim yaranır: dəli, qəbiristanlıq, şkaf → dəli, qəbiristanlıq, tualet → Tanrının Acre, xanım/kişi otağı/tualet və s.
Sinonimləri paronimlərlə, yəni eyni səslənən, lakin məna və istifadə baxımından fərqli olan sözlərlə qarışdırmaq olmaz. Bu cür sözlər çox vaxt səhvən bir-birini əvəz edir: təsir - təsir, səbəb - gedişat, kontekst - məzmun, dahiyanə [i] (bacarıqlı, bacarıqlı, bacarıqlı) - usta [e] (ixtiraçı).
Antonimlər əks mənalı leksik vahidlərdir. Antonimlər cütlər əmələ gətirir; polisemantik sözlər bir neçə cüt antonim əmələ gətirir: darıxdırıcı – maraqlı; küt (bıçaqdan) - iti, küt (ağrıdan) - kəskin və s. Konkret mənası olan sözlərin antonimləri yoxdur.
Struktur olaraq antonimlər kök və affiksasiyalılara bölünür: yaxşı - pis, xoşbəxt - bədbəxt. Frazeoloji antonimlər də mövcuddur: böyük balıq – kiçik qızartma.
Antonimləri semantik cəhətdən 1) əks, 2) ziddiyyətli, 3) konversiv, 4) əks istiqamətli antonimlər kimi təsnif etmək olar.
Əks antonimlər aralarında hansısa vasitəçi üzv qəbul edir; Beləliklə, soyuq və isti arasında sərin və isti olur.
Ziddiyyətli antonimlərin aralarında vasitəçi üzvü yoxdur və bir-birini istisna edir: onlardan birindən əvvəl "not" istifadə etmək onu semantik cəhətdən digərinə bərabərləşdirmək deməkdir: diri deyil – ölü.
Konversiv antonimlər eyni situasiyaya müxtəlif rakurslardan, müxtəlif iştirakçıların nöqteyi-nəzərindən baxılan sözlərdir: al - sat, vermək - almaq.
Əks istiqamətin antonimləri belə misallarla göstərilə bilər: Şərq-Qərb, bilmək-unut, sol-sağ və s.
Söz ehtiyatı əvvəlki kimi qalmır, daim dəyişir. Yeni anlayışlar yaranır və onları adlandırmaq üçün yeni sözlər tələb olunur. Digər tərəfdən, bəzi anlayışlar və əşyalar köhnəlir və onları bildirən sözlər dildən çıxır, lakin artım, bir qayda olaraq, sızıntının yerini daha çox təşkil edir.
Yeni şeylər üçün yaradılan yeni söz və ifadələrə neologizmlər deyilir. onların əksəriyyəti elmin, sənayenin və insan fəaliyyətinin digər sahələrinin sürətli inkişafı nəticəsində yaranır. Söz ümumi istifadəyə gəldikdə, neologizm olmağı dayandırır.
Neologizmlər arasında aşağıdakı qruplar fərqləndirilir:
1) forması və məzmunu həm yeni olan neologizmlər: kiberpunk (üsyankar kompüter hakerlərini əks etdirən və kompüter şəbəkələri ilə inteqrasiya olunmuş distopik cəmiyyətdə qurulmuş elmi fantastika janrı).
2) transnominasiyalar (forma yenidir, lakin məzmun tanışdır): edutainment (təhsil + əyləncə) - intellektual transfer.
3) semantik yeniliklər (yenidən düşünmə) - yeni məna tanış forma ilə verilir: işə salınmış (yaxşı məlumatlı, səmərəli).
Sözün dildə təzahürünə görə neologizmlərin aşağıdakı əsas növləri fərqləndirilir: fonoloji, morfoloji, semantik və alınma neologizmlər.
Semantik neologizmlər zamanı köhnə sözlər adətən metaforik və ya metonimik köçürmə yolu ilə yeni mənalar inkişaf etdirir (metafora: spam – Britaniyanın Monty Python televiziya şousundan məşhur eskizdə – Amerika brendi konservləşdirilmiş ət – Spam sözünün təkrar istifadəsindən yaranmışdır. Uçan Sirk, ilk dəfə 1969-cu ildə yayımlandı; Doc Martens (DMs) - ticarət markası, qalın yüngül davamlı altlıqlı bağlayıcı çəkmələr markası; dizaynerin adı Doctor Martens idi).
Alınmış neologizmlər müxtəlif dillərdən gəlir. Şərq dillərindən olan sözlər üstünlük təşkil etməyə başlayır: otaku (yapon.) - insanlarla ünsiyyət qura bilməyən, "kompüterə batırılmış" insan; karoshi – (Yaponiyada) həddən artıq işləmək nəticəsində yaranan ölüm Etimologiyası: Yapon dilindən ka "artıq" + ro "əmək" + şi "ölüm"; qado-qado [a:] – fıstıq sousu ilə süfrəyə verilən bişmiş qarışıq tərəvəz və bərk qaynadılmış yumurtadan ibarət İndoneziya yeməyi.
Yeni sözlər fərdi şəkildə yaradıla bilər. Bu cür sözlərə kazaksializmlər, or-müəllif neologizmləri deyilir. Bunlar hansısa mətndə və ya nitq aktında bir dəfə işlənən və lüğətlərdə qeyd olunmayan sözlərdir. Okkasionalizmlər kontekstlə sıx bağlıdır, təzə, təkrarolunmaz və qeyri-adi olur və digər leksik vahidlər kimi təkrar istehsal olunmur, həmişə yeni əmələ gəlir. Onlar hər hansı bir sözqurma nümunəsinə görə formalaşa bilər. Kazazualizmlər arasında sadə strukturlu və çoxlu atributiv strukturlu sözlər ola bilər (polikomponent atribut zəncirləri): səhər yeməyi-in-the-bedder, Mən -dayanıram-heç bir mənasız-səndən-ifadəsi ilə.
İstifadə edilmiş ədəbiyyat:
Aitchison, J., 2012, Words in the Mind: An Introduction to the Mental Lexicon, 4th edn., London: Wiley-Blackwell.
1) Allan, K. (ed.), 2013, The Oxford Handbook of the History of Linguistics, Oxford: Oxford University Press.
2) Blutner, R., 2002, "Lexical Semantics and Pragmatics", Linguistische Berichte, 10: 27–58.
3) Bock, K. and W.J.M. Levelt, 1994, "Language Production: Grammatical Encoding", in M.A. Gernsbacher (ed.), Handbook of Psycholinguistics, San Diego, CA: Academic Press, 945–984.
4) Evans, V., 2009, How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models, and Meaning Construction, Oxford: Oxford University Press.
5) Fodor, J.D., 1977, Semantics: Theories of Meaning in Generative Grammar, New York, NY: Harper & Row.

6) Jackendoff, R.S., 1983, Semantics and Cognition, Cambridge, MA: MIT Press
7) Açar sözlər: semasiologiya, anlayış, morfoloji, məna, semantik
8) Key words: semasiology, notion, morphological, meaning, semantic

WORD MEANING AND POLYSEMANTICS IN MODERN ENGLISH LANGUAGE

SUMMARY

The article deals with word meaning and polysemantics. It is defined that the majority of English words have more than one meaning so they are polysemantic. The causes of semantic changes are traditionally divided into historical or extralinguistic and linguistic.

The article defines that meaning can also be direct and figurative, concrete and abstract, central and peripheral, general and special metaphors may be based on similarity between two physical objects.

It is also distinguished that semantically words may be grouped into homonyms, synonyms, antonyms.

XÜLASƏ
İNGİLİS DİLİNDƏ SÖZ MƏNALARI VƏ POLİSEMANTİKA

Məqalədə sözün mənası və polisemantikasından bəhs edilir. Müəyyən edilmişdir ki, İngilis sözlərinin əksəriyyətinin birdən çox mənası olduğuna görə onlar polisemantikdir.Semantik dəyişikliklərin səbəbləri ənənəvi olaraq tarixi və ya ekstralinqvistik və linqvistik qollara bölünür.

Məqalədə müəyyən edilir ki, məna həm də birbaşa və məcazi, konkret və mücərrəd, mərkəzi və periferik, ümumi və xüsusi metaforalarda iki fiziki obyekt arasındakı oxşarlığa əsaslana bilər.

Semantik sözlər həm də omonimlər, sinonimlər və antonimlər kimi qruplaşdırılır.

RƏYÇİ: dos. L.Ələkbərova